

Nasjonalt museumsnettverk for kulturlandskap
c/o Musea i Sogn og Fjordane v/De Heibergske Samlinger – Sogn Folkemuseum
Vestreim
6854 Kaupanger

Vestreim/Osterøy 30. januar 2019

Klima- og miljødepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 Oslo

Innspill til regjeringens arbeid med ny kulturminnemelding

Nasjonalt museumsnettverk for kulturlandskap ser positivt på en ny stortingsmelding om kulturminnepolitikk. Vi arbeider med bevaring, dokumentasjon, forskning og formidling knyttet til svært ulike kulturlandskap over hele landet og har som mål å styrke museene som kompetansesentre. Vedlikehold og restaurering av sårbare kulturlandskap, historiske hager og videreføring av tilhørende tradisjonskunnskap er viktige arbeidsoppgaver for nettverket, som har 40 institusjonsmedlemmer.

Helhetlig forvaltning og utvidet forståelse av kulturminnebegrepet

Vi ser en ny kulturminnemelding som en god mulighet til å skape en mer helhetlig forvaltning på kulturminnefeltet. Norge trenger en kulturminnepolitikk som ikke bare handler om vern av fysiske gjenstander og bygninger, men som gir en tydelig forankring mellom det materielle og det immaterielle. Kulturminnebegrepet må omdefineres i forhold til dagens innhold, for derigjennom å kunne ta opp i seg – og gjenspeile – et mangfold av kulturlandskap og stedegen handlingsbåren kunnskap som utgjør en helt vesentlig del av vår felles kulturarv. Det er *samspillet* mellom bygninger, redskaper, landskap, planter, husdyr, menneske og kunnskap som har formet Norge, og jo mer vi forstår av denne helheten, jo bedre forstår vi vår egen historie.

En helhetlig kulturminneforvaltning fordrer at den biologisk kulturarven og dens drift- og kunnskapskomponenter får sin naturlige plass i kulturminnebegrepet.

Norge har vært flinkere enn mange andre europeiske land til å ta vare på ulike kulturlandskap som i sum omfatter viktige økologiske og kulturhistoriske verdier. Men også her til lands har det vært stor tilbakegang for mange kulturavhengige naturtyper som slåtteeenger, slåttemyrer, naturbeitemarker, høstingsskoger og kystlyngheier. Dette er landskap med dype historiske røtter, og de er avhengige av bestemte skjøtselsmetoder for å overleve. Tilbakegangen er i dag særlig stor for kulturlandskap knyttet til tradisjonelt jordbruk, der slåttemark og lauveng er blant landskapstypene som regnes for kritisk truet.

Norge har også mange fredete kulturmiljø som er svært uensartete; fra fjordgårdsanlegget Havrå via våre urbane røtter i Birkelunden bydel til industrihistorie på Tinfos. Forvaltningen av et kulturlandskap krever en helt annen kunnskap og tilnærming enn et teknisk-industrielt kulturmiljø gjør. Historisk sett har kulturlandskapet først og fremst hatt som oppgave å produsere mat og virke. Dagens forståelse, prioriteringer, finansieringsordninger, samt regel- og lovverk på kulturminnefeltet, tar hverken innover seg dette historiske samfunnsoppdraget eller *kompleksiteten* i forvaltningen av biologisk kulturarv.

Høyere status til levende kulturarv

Arkeologiske kulturminner har høy status og sterkt vern. Finner du ei øks fra bronsealderen, er den automatisk fredet. Kulturlandskap med røtter i samme periode, utviklet med grunnlag i lokale ressurser og dyrs og menneskers behov, har ikke slikt vern. Men hva har egentlig størst verdi som historisk kilde? Hva sier mest om hvordan det var å leve som menneske i Norge i bronsealderen – øksa eller landskapet den var med på å forme?

Norge trenger en kulturminnepolitikk som tilskriver den biologiske kulturarven høyere status. Vi trenger et godt fungerende lovverk – som kulturminneloven og naturmangfoldsloven er tenkt å være – for å gi viktige kulturlandskapstyper og arter på rødlista et reelt vern på linje med historisk viktige gjenstander og bygninger. Kunnskapsnivå og kapasitet må styrkes betraktelig hos forvaltningsnivåene om så skal skje.

Vi håper kulturminnemeldingen kan utløse et systematisk og planmessig arbeid for å ta vare på historiske landbrukstyper, historiske hager og redskaps- og arbeidskulturer fra ulike norske regioner. Dette vil også være i tråd med de internasjonale forpliktelsene Norge tok på seg da vi ratifiserte UNESCO-konvensjonen om immateriell kulturarv i 2007. Da forpliktet vi oss ikke bare til å ta vare på hardingfeleslåtter, folkedans og byggeskikk, men også til å verne om hele bredden av historiske kulturuttrykk, inkludert sosiale skikker, håndverkstradisjoner og kunnskap og ferdigheter knyttet til bruk av naturen. Dette gjelder også den norske bonden. Så langt har vi viet forsvinnende liten oppmerksomhet til de praktiske ferdighetene som muliggjorde mat- og virkeproduksjon basert på stedegne ressurser med enorme variasjoner mellom ulike regioner.

Vern av kulturlandskap krever langsiktige tilrettelagte finansieringsordninger

Kulturminnemeldingen bør benyttes til å utrede nødvendige endringer i finansieringen av museums- Norges arbeid med å vedlikeholde sårbare kulturlandskap og historiske hager. I dag er finansieringsordningene tilpasset vern av bygninger og døde gjenstander gjennom ordningen med prosjekttilskudd. Vern av kulturlandskap betyr vern gjennom kontinuerlig praktisk drift, tilpasset årets sykluser i uoverskuelig framtid. Dette forutsetter økonomisk forutsigbarhet. Uten slik forutsigbarhet klarer vi ikke å hindre at viktige genressurser, praktisk kunnskap og historiske kulturlandskapstyper går tapt. Skal vi kunne ta vare på mangfoldet av sårbare norske kulturlandskap, trenger vi en gjennomtenkt, helhetlig og systematisk plan for å finansiere arbeidet.

Finansieringsordningene må også tilpasses museer og andre institusjoner og aktører der bruk av førindustrielle redskaper og dets skjøtselsteknikker inngår i det daglige arbeidet. Denne type handlingsbåren kunnskap har utviklet seg i samspill mellom mennesker og omgivelser gjennom ørsmå steg over lang tid. I slike tilfeller er *driften i seg selv et kulturminne*, og utgjør en viktig del av vår kulturarv.

Trenger nasjonal besøksstrategi for å verne sårbare kulturminner

Nasjonalt museumsnettverk for kulturlandskap mener også at det er behov for å utvikle en nasjonal besøksstrategi for sårbare naturtyper og kulturlandskap. Med økende turisme og økende utfart til områder som tidligere var utilgjengelige, oppstår fare for overforbruk av kulturlandskap og kulturavhengige landskapstyper som utgjør viktige kulturminner. Turisme utgjør også en betydelig risiko for smitteoverføring med potensielt svært alvorlige konsekvenser.

Ta hensyn til fremtidig matberedskap

FNs naturpanel (IPBES) har slått fast at det globale naturmangfoldet har blitt dramatisk redusert de siste tiårene på grunn av blant annet klimaendringer, infrastrukturbygging, ensretting av landbruk og ødeleggelse av villmark. Mot et slikt bakteppe mener vi at Norge har en etisk forpliktelse til å ta vare på kulturavhengige naturtyper og kulturplanter som er typiske for Norge.

Genressurser knyttet til våre gamle husdyrraser, kulturplanter og skoger, er viktige forutsetninger for en forsvarlig fremtidig matberedskap; særlig sett i lys av de pågående klimaendringene. Vi snakker her om ressurser som vanskelig kan oppbevares i glassmontere og temperaturregulerte magasiner, men som må vernes gjennom drift. Da trenger vi en kulturminnepolitikk med finansieringsordninger som legger til rette også for samlinger som omfatter forvaltning av levende kulturlandskap.

Dersom departementet ønsker ytterligere informasjon knyttet til disse innspillene, står vi selvsagt til disposisjon.

For Nasjonalt museumsnettverk for kulturlandskap

Marie Pettersson (sign.)

Marit Adelsten Jensen (sign.)

